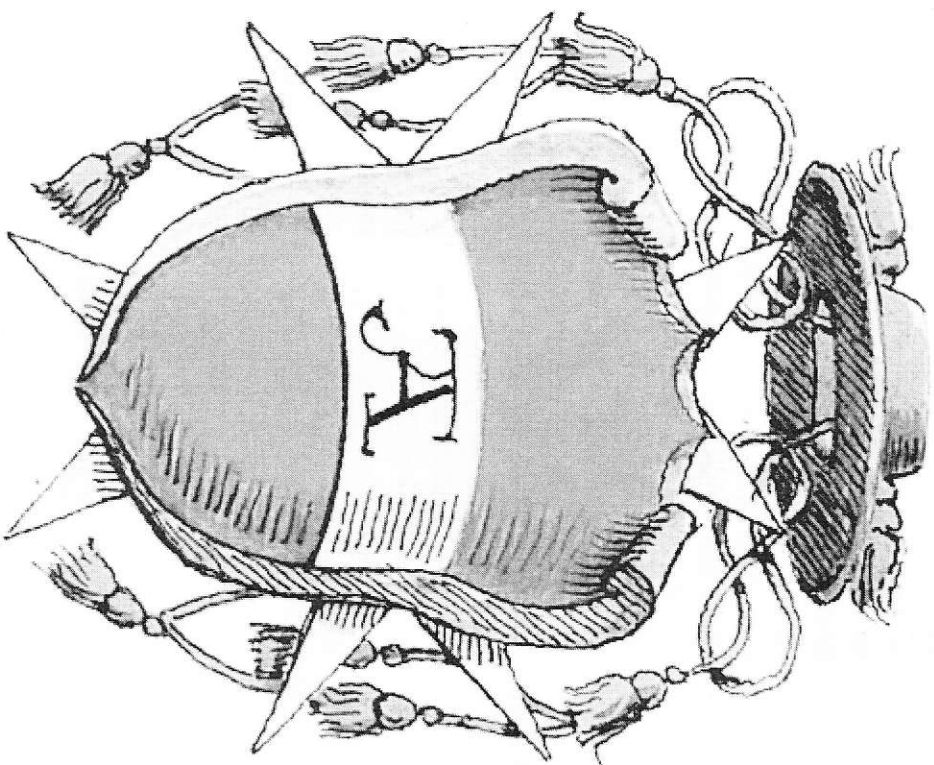
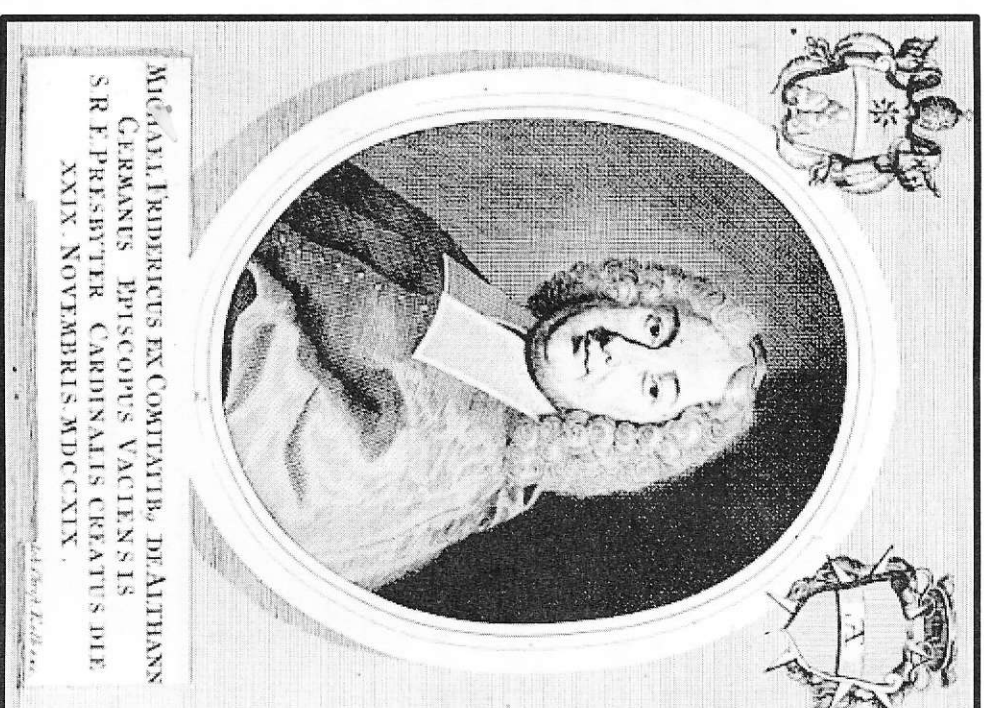

Készült a Kucsák Könyvkötészet és Nyomdában
2600 Vác, Dózsa György u. 75.
Tel.: 06 27 503 940
www.kucsaknyomda.hu

Jubileumi konferencia gróf Althann Mihály Frigyes váci püspöki kinevezésének 300. évfordulójára

Váci Püspöki Palota
2018. május 11.

I. szekció

Modérátor: **S. Exc. R. Dr. Varga Lajos**

váci segédpüspök úr

10.00 S. Exc. R. Dr. Beer Miklós megyéspüspök úr – megnyitó és köszöntés

10.10. Főr. Dr. Szuromi Szabolcs Anzelm OPraem (PPKE Rectora, Budapest)

Althann Mihály Frigyes és a Rota Romana

Althann Mihály Frigyes 1718-ban nevezte ki XI. Kelemen pápa váci püspökké, majd 1719-ben kireálta bíborossá. Azonban az említett kinevezéseket megelőzően, a korábban Rómában tanulmányokat folytató kanonok, 1714-ben – III. Károly (Német-Római császár: 1711-1740; magyar király 1711-1740) uralkodó közbenjárására – elnyerte a Sacra Rota Romana auditori tisztségét. Előadásunk középpontjában annak a négy évnek a jelentősége áll, ami a Rota Romana 1714 és 1718 közötti működését, a Szentiszéki Bíróság jogkörét, az auditori tisztséghez kötődő kötelességeket és jogokat, valamint az auditori kollégium akkori szerkezetére, működésére, joghatóságának egyediségére vonatkozó előírásokat a pápai jogalkotás szintjén szabályozta. A kérdéskört a kortárs, részlegesen publikált, valamint a levéltári források figyelembevételével, elsődlegesen a „decisio” mint műfaj bemutatásával kívánjuk bemutatni.

10.30 Forró Katalin (TIM, Vác):

Vác a XVIII. század elején

A török kiűzését követő stabilizáció, a kedvezményekkel járó szervezett betelepítések következtében a város népessége ugrásszerűen növekedésnek indult. A város területi növekedésével párhuzamosan alakult a városkerület is. A 18. század elejére a belvárost alkotó két városrész neve

megváltozott. Az egykori „német város” lett a Felsőváros, a „magyar város” pedig az Alsóváros nevet kapta. A belvárost déltől a vár romjai határolták, északról pedig a Tabán. A várostól északra Kisvác községet találjuk. A városkép is nagy változáson esett át. A városkerületről, a városképről az Althann-féle térkép és telekkönyv ad felvilágosítást.

A Vácott otthonra lett nem magyar betelepülők zöme német nyelvetterületről jött, de találhatunk közöttük Európára más, távolabbi vidékérről érkezetteket is.

A 18. századi város életének kutatása 1994-ben egy új forrástípussal gazdagodott. A főtéren álló egykori domonkos templom 1731-ben felszentelt kriptáját abban az évben tárták fel a Tragor Ignác Múzeum munkatársai. A csaknem épen maradt festett koporsók, a mumifikálódott tetemek, a viseletek, a koporsómellékletek elemzése tovább gazdagíthatja ismereteinket a 18. század eleji váci polgárságról való ismereteinket is.

10.50 S. Exc. R. gr. Dr. Michael Robert von Althann SJ (PIB, Róma):

Das Römische Kolleg zur Zeit von Kardinal Michael Friedrich von Althann

(A Római Kollégium Mihály Frigyes bíboros idején)

Loyolai Szent Ignácnak eredetileg nem állt szándékában, hogy olyan intézményekhez kötődjenek, amelyek a mozgékonytárgyat akadályozzák. Ennek ellenére ő alapította meg a Római Kollégiumot 1551-ben. Egyedi céljai voltak, melyek iránt pápák sora érdeklődött. Egyedi pedagógiai módszerek kerültek bevezetésre, amelyek később el is terjedtek. A 17-18. századi tanári testületben olyan ismert neveket találunk, mint a teológus Robert Bellarmín, vagy a tudós Christophorus Clavius, aki a napárterformban játszott lényeges szerepet, avagy a polihisztor Athanasius Kircher. A 17. századi irányzatok viszont abban az időben, amikor Mihály Frigyes ott tanult, a Római Kollégium fejlődésére jelentős hatást gyakoroltak.

11.30-11.45 Kávészünet

II. szekció

Moderátor: Dr. Tusor Péter
egyetemi docens úr

11.45 Főz. Dr. Török József (PPKE, Budapest):

Az Althannok külpolitikája

Althann Mihály Frigyes (1718-1734), majd unokaöccse, Althann Mihály Károly (1734-1756) közel négy évtizeden át irányították a Váci Egyházmegye életét. Származásuk, családi összeköttetések mellett római tanulmányaik is gyarapították azt a nemzetközi kapcsolattudásukat, amelynek működetésével a püspökség az akkori Európához sok szalon át kötődött. Vác városának virágzása nekik köszönhető.

Építkezéseik révén a városkép magas színvonalon rögzült.

12.05 Főz. Dr. Tóth Tamás (PML, Róma):

Althann Mihály Frigyes váci püspöki kinevezése

A Vatikáni Titkos Levéltárban fellelhető dokumentumok alapján kívánja az előadás bemutatni Althann Mihály Frigyes váci püspöki kinevezésének eddig nem ismert részleteit. A vatikáni levéltár három fondjában (a Sacra Rota legfelsőbb bírósága, valamint a bécsi nunciátúra és a Konzisztoriális Kongregáció) őrzött, eddig nem, vagy alig kutatott anyagok segítenek tisztázni máig kérdéses élettrajzi adatokat és bemutatni a püspökkinevezések római szakaszának folyamatát.

12.25 Tiszt. Dr. Völgyesi Levente (PPKE, Budapest):

Althann Mihály Frigyes korának egyházpolitikai jogalkotása és joggyakorlata a Magyar Királyságban

Az előadás elsősorban Althann püspök és III. Károly magyar király közötti konfliktus bemutatására épít. Az 1711. évi ún. Szatmári béke esztendejében trónra kerülő katolikus uralkodó számára politikai szükségesszerűség és erkölcsi kötelezettség volt a vegyes vallású Magyarországi felekezeteinek alkotmányos helyzetének rendezése. Bár kétségtelen, hogy ennek alapjait már a XVII. század folyamán lefektették, a szabályok néhol vagy nem voltak egyértelműek, vagy pedig a végrehajtás folyamán keletkezett anomáliák nyitottak éles jogvitákat. Az 1730-as évek uralkodói elhatározásai rendeleti úton kívánták a kérdést szabályozni. A két Carolina Resolutio bár erőteljesen védte a katolikus felekezet érdekeit, a protestáns felekezetek irányába tett gesztusai sok esetben sértőnek mutatkoztak a katolikus klérus soraiban. A sérelmek előterjesztése kapcsán legerősebben a váci püspök konfrontálódott az uralkodóval, amely vitának jogtudományi elemzését adja a konferenciai előadás.

12.45-13.45 Ebédszünet

III. szekció

Moderátor: **Dr. Forró Katalin**
igazgató asszony

13.45 **Nagy Géza Balázs (VPK, Vác):**

A Váci Egyházmegye kormányzata gr. Althann Mihály Frigyes idejében

A török hódoltság után a Váci Egyházmegye kormányzati rendszere a körülmények következtében sem a Trienti Zsinat által megkívánt, de még az azt megelőző középkori színvonalat sem érte el. Gyakorlatilag olyan kihívásoknak kellett megfelelni, amelyek a Szent István nevéhez köthető alapítás idején voltak jellemzőek, és ez megmutatkozott a működtetés érdekében alkalmazott köztes megoldásokban is.

Gr. Althann Mihály Frigyes a maga jogi természetű műveltségével és beállítottságával, a Trienti Zsinat szellemisége iránti elkötelezettséggel, az Olmützben és Rómában szerzett szakmai és diplomáciai tapasztalatait felhasználva püspökségének első két évében (1718-1720) európai színvonalúra emelte a Váci Egyházmegye kormányzatát. Bár ezt követően 10 évig összbírodalmi érdekek miatt nem is élt székvárosában (1720-1729), a határozott és gördülékeny ügyvitelnek köszönhetően a protestanizmus jelentősen visszaszorult, a papság és a pappal ellátott plébániák száma 16 éves püspöksége alatt majdnem megduplázódott. Az előadásban kitérünk Frigyes bíboros-püspök heves, kolitikus természetének néhány megnyilvánulására, melyeket nemcsak környezet, hanem ő maga is nehezen viselt, noha különféle jócselekedetekkel és szeges övvel haláláig igyekezett magát is szigorúan fogni.

14.05 **S. Exc. R. Dr. Varga Lajos:**

A Váci Szeminárium alapítása

A papnevelés rendje a Trienti Zsinat után, alkalmazkodván az új kihívásokhoz, megváltozott. A Váci Egyházmegye életében is jelentős volt a Nagyszombatban megnyílt Seminarium Generale, mert itt lehetőség nyílt arra, hogy ide az egyházmegye is küldjön papnövédelkeket. Bár a papnevelés Dwornikovich Mihály váci püspöknek a Nagyszombat javára tett alapítványával már fellendült, de az egyházmegyén belül történő papnevelés számára döntő fontosságú lépés volt, amikor Althann Mihály Frigyes 1720-ban a kánoni előírásoknak megfelelően megalapította a váci szemináriumot. Ennek forrásai megmaradtak a Váci Püspöki és Káptalani Levéltárban, melynek alapján jelen tanulmányunk is készült. A papnevelés ilyen módon való megindulása egyre jobban lehetővé tette újabb és újabb plébániák alapítását.

14.25 **Tisz. Boros István: (VEK Vác):**

A váci szemináriumi könyvtár kezdete

A mai, XIX. századi alapítású Váci Egyházmegyei Könyvtár előzményei a már meglévő püspöki, káptalani és szemináriumi könyvtárak voltak. A Borromei Szent Károlyról nevezett Váci Szeminárium és könyvtárának kezdete Althann Mihály Frigyes püspök egyházszerzői tevékenységének közvetlen eredménye. Előadásunkban először röviden felvázoljuk – néhány rendelkezésünkre álló levéltári forrás alapján – a szemináriumi könyvtár 18. századi működését. A második részben kiemeljük Althann Mihály Frigyes megbízásából 1719.-ben készült *Regestrum*ból az akkori szemináriumi könyvjegyzékét, s elemezzük tartalmi összetételét. Ebben a könyvjegyzékben szerepel Pázmány Péter *Declarum Synodi Diocesanae Strigoniensis* című könyve, amely feltételezésünk szerint a mai Váci Egyházmegyei Könyvtár egyik ritkaságának, a 42 soros Gutenberg Biblia egy fólió pergamen töredékének az őrzőkönyve. E töredék – elsőként – ismertetésével köijük össze Althann Mihály Frigyes korát napjainkkal.

14.45 *Dr. Kolnai András (PRKL, Budapest):*

Althann Mihály Frigyes és a Piaristák

Althann Mihály Frigyes püspök és a piaristák kapcsolata feszültségek közepette indult, hiszen 1719. november 21-én a püspök elvette a piaristáktól a váci plébániát és ezzel nehéz helyzetbe hozta az ottani piarista iskolát. Az intézményt Althann helynöke, Berkes András váci nagyprépost mentette meg, aki saját házát adta át a rendnek, hogy ott 1725 és 1727 között új kollégium épüljön. Ezzel szinte párhuzamosan folyt a kecskeméti piarista rendház fölépítése is, amelynek alapkövét szintén Berkes András tette le 1720-ban, és a rend 1725-ben vehette használatba. A két intézmény ezáltal váltott a váci egyházmegye szellemi arculatát meghatározó tényezővé.

15.05-15.20 *Kánvölgyint*

IV. szekció

Moderátor: **Tiszt. Dr. Völgyesi Levente**
egyetemi tanár úr

15.20 *Lieber Mária Katalin: (VPB-VPKL Vác):*

A Rota Romana joggyakorlatának az érvényesülése a Váci Püspöki Bíróságon egy konkrét jogeset kapcsán

Összefoglalás: Előadásomban röviden vázolni szándékozom a Trentói Zsinat utáni házassági perjog főbb vonásait, illetve ismertetni a Váci Püspöki Szentszék ítélezési gyakorlatát. A kettő ugyanis jelentős eltéréseket mutatott, mivel a jelek szerint a váci egyházi bíráskodás joggyakorlata még a XVIII. század első évtizedeiben is egy sajátos, egyházi és magyar hagyományokon alapuló ítélezési gyakorlatot követett. Althann Frigyes levelezés útján Nápolyból is nyomon követte az általa létrehozott Püspöki Konzisztórium tevékenységét (mely ellátta a Szentszék bíraskodási jogkörét is), és amint az általam bemutatni kívánt Zakó-Gellert semmisségi ügy esetén is világosan kimutatható, az új szerv felállítása nem jelentette a teljes római gyakorlat azonnali átvételét. A már gyakorlott bírák ugyanis, noha a jegyzőkönyvek tanúsága szerint ismerték és használták a kor legkiválóbb szakirodalmát, a már korábban megszokottak szerint ítéleztek továbbra is. Althann püspök éppen az erről a jogesetről szóló jelentés szélére tett megjegyzésével hívta fel a Konzisztórium figyelmét a római normák következetes betartására, ezáltal is teljesebbé téve a részegyház katolicitását.

15.40 *Laczhelyi Máté (Vác):*

Romokból támadt virágoskert – a Ferences Rend letelepítése Vácott, és a templomunk oltárain megjelenő barokk szentkultusz

Amikor Althann Mihály Frigyes bíboros és megyéspüspök a ferenceseket Vácott letelepítette, a másfél évszázados oszmán uralom alól felszabadult, félig elnéptelenedett és a protestantizmus által is megtéptázott egyházmegyéjében siralmas állapotok uralkodtak, és püspöki székvárosa is félig még romokban állt. Az egyházmegye hitéletének újjászervezésében, valamint a rekatolizációban a püspökök kulcsszerepet szántak a vissza- vagy

újonnan letelepített szerzetesrendeknek is. 1719-ben, Althann püspök hívta Vácra a ferenceseket, akik már a török időkben is nagy buzgalommal látrák el az egyházmegye lelkipásztori szolgálatát. Ezért most mintegy jutalmul kapták meg a püspöktől a romba dőlт váci vár és a régi székesegyház ősi és kiemelkedő helyét, hogy ott felépítsék kolostorukat és a hozzá tartozó templomot, amely a barokk Vác egyik első jelentős építészeti feladata volt. Az építkezést gróf Koháry István, a korszak egyik legjelentősebb katolikus főemeseének bőkezű adománya tette lehetővé. A források tanúsága szerint maga Althann is megkülönböztetett figyelemmel fordult a ferencesek felé: ezt az épülő templomban több alkalommal tett ünnepélyes látogatásai, illetve ajándékai bizonyítják.

A templom és a kolostor monumentális épületömbje jelszerűen magasodik a váci vár egykori falain, az akkori város legkiemelkedőbb pontján. Ezzel a ferences hivatásnak megfelelően a város, sőt az egész környék egyfajta lelki középpontja kívánt lenni — és hogy ezt a hivatását betöltőtte, arról a templom számos, a buzgó hívek adományából épített oláira is mindmáig tanúskodik. A templom főoltára a XVIII. század eleji művészetünk egyik legkiemelkedőbb alkotása, alapítója, gróf Koháry István révén a barokk jámborság egyik legszebb megnyilvánulása. A mellékkápolnák kilenc oláirán pedig szintén ez a XVIII. századi vallásos lelkület rajzolódik ki a tehető polgárok, ferences kötődésű laikus társulatok, áldozatos lelkű özvegyek adományai és a rajtuk megjelenő barokk szentkultusz révén.

16.00 Dr. Szirácsik Éva: (MMgMK, Budapest):

A régi püspöki palota Vácott az Althannok idején

Összefoglalás: Az Althannok váci rezidenciája nem volt azonos a mostani „Püspöki Palotával”. A jelenlegi „Püspöki Palotát” ugyan még az előző püspök, Althann M. Frigyes kezdte el építtetni, de majd csak Mígazzi Kristóf alatt, az 1770-es években került át a püspöki lakóhely a jelenlegi helyére. Althann M. Károly rezidenciája Vác gyönyörű barokk terén, a Városházzal szemben állt, amit manapság a helyiek a régi Sikernéma-intézet épületeként

emlenek. Ezt a régi épületet még Balogh Miklós püspök kezdte el építtetni az 1680-as években, de csak a következő püspök, Dwornikovich Mihály idején készült el. Althann M. Károly ezt az épületet megnagyobbíttatta, de a felső szintet csak az 1770-es években rakták rá, mégis ez az épület Althann M. Károly alatt is igen tágas lehetett, hiszen 15 szobából és egy házi kápolnából állt. Althann M. Károly 1756. évi halálát követően készített hagyatéki leltár segítségével képet kaphatunk a régi püspöki palotáról, illetve annak berendezéséről. Az Althann M. Károly püspöki rezidenciáján felyert tárgyak egy részéről sejthető, hogy elődjétől vagy elődeitől örökölhette. A részletekben gazdag forrás értékét növeli, hogy ez szolgálatja a legkorábbi adatokat a régi püspöki palota belsejéről.

16.20 S. Exc. R. Dr. Beer Miklós megyéspüspök úr – zárzó és elbocsátás

Intézmények rövidítése:

MMgMK: Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár
 PIB: Pontificio Istituto Biblico – Pápai Bibliikus Intézet
 PML: Pápai Magyar Intézet
 PPKE: Pázmány Péter Katolikus Egyetem
 PRKL: Piarista Rend Központi Levéltára
 TIM: Tragor Ignác Múzeum
 VEK: Egyházmegyei Könyvtár
 VPB: Váci Püspöki Bíróság
 VPKL: Váci Püspöki és Káptalani Levéltár